

MACH * MACK

MAKADAM

Inom tekniken förekommer ofta att personnamn ingår mer eller mindre dolda i tekniska enheter eller i benämningar på produkter. Vi ska den här gången syssla med de tre orden i rubriken. Det första ordet — Mach — är ju ett känt begrepp i flygkretsar. Något omständligare etymologi (läran om ordens ursprung och härledning) har orden mack och makadam. — Vem visste att bakom rubrikens ord gömmer sig inte mindre än sex personnamn?

Mach Machs tal eller machtalet är som bekant förhållandet mellan en kropps hastighet och ljudets. Vid Mach 1 är kroppens hastighet lika stor som ljudets hastighet, vid Mach 0,5 hälften av ljudhastigheten osv.

Mindre känt är kanske vem denne Mach var. Ernst Mach (1839—1916) var österrikisk filosof och fysiker. Det fanns inga jetflygplan — eller några flygplan överhuvudtaget — när Ernst Mach först undersökte förhållandet mellan strömningshastigheten hos en gas och ljudets hastighet. Detta skedde redan på 1880-talet — ungefär 15 år innan bröderna Wright gjorde sin första flygning vid Kitty Hawk. Mach, som då var professor i fysik vid universitetet i Prag, och en professor Salcher utförde vissa experiment med kanonprojektiler. Man fotograferade projektilernas väg genom luften. De sköts med olika utgångshastigheter genom metallplattor anslutna till batterier och de utlöste på så sätt kamerornas slutare. Mach lade märke till att ljudvågorna liksom bildade en kon. Härav tillkom termen "Machvinkel" vilket användes av vetenskapsmännen till dess "Machtalet" kom till i början på 1930-talet.

Mach utgav en stor mängd, i mönstergill stil skrivna vetenskapliga arbeten inom fysiken och filosofien. Genom sin granskning av fysikens grundbegrepp blev han en banbrytare för relativitetsteorin och har härvid även påverkat Einstein.

Mach har blivit ett populärt begrepp och används flitigt i flygtidskrifternas annonser. Således annonserade nyligen en italiensk flygplantillverkare om ett av sina flygplan: "Mach .92 at tree top level flight" — Mach har anammats även utanför flygets område när man vill ge intryck av snabbhet. Sålunda har en amerikansk biltillverkare döpt en av sina bilar till "...Mach 1" och en japansk motorcykeltillverkare kallar sin snabbaste modell för "...Mach 3".

Mack — bensinpump, bensinmätare — sägs enligt Svensk Uppslagsbok och flera ordböcker vara av oklart ursprung. I själva verket är det ett sk initialord (liknande ASEA, SAAB, MEA m fl) från omkring 1920. Då bildades nämligen ett aktiebolag, vars grundare var herrar Marhiasson, Andersson, Collin och Key. Bolaget, som kallades AB Mackmeter sysslade med tillverkning av bensinpumpar. På pumparnas gjutjärnsstativ stod MACK.

Vad var då naturligare än att man började säga att man åkte till en mack för att köpa bensin? Bensinmack har på så sätt även kommit att betyda bensinstation. Exempel hämtat från en tidningsnotis: "A. körde in till närmaste bensinmack och lånade telefonen". Ett bensinbolag annonserade häromåret om inlämning av "mack-kvitton". Ett annat bensinbolag framhäver sina perfekta "mack-män", som ombesörjde allt. Några av de största bensinstationerna gjorde under sommaren 1960 försök med att anställa språkkunniga, serviceinriktade mack-värdinnor. — Sammansättningar med mack är som synes många.

Sid 46 ♦

Säkert väcker den här många minnen till liv.

Glada bilkärister fixar tung motor.

DOM ÄR OCKSÅ MED

Talar man om kvinnan i försvaret, så får man förstås inte glömma bort alla våra frivilliga försvarskrafter. De här aktiva bilkäristerna får stå som representanter för hela den frivilliga försvarsverksamheten. Som synes sysslar också bilkärister med underhåll mellan alla körningarna.

♦ *Mach, Mack . . . forts*

Makadam = krossad sten (krossten). Ordet kommer från det engelska "macadam", som i sin tur fått namnet efter John Loudon McAdam, en skotte (1756—1836) som uppfann ett sätt att bygga vägar (macadam roads). I England har man ordet "tarmac" (tar + macadam) som benämning på en vägbeläggning bestående av asfalt och makadam. Firman som började härmed hette "Tarmac". Tilläggas bör att inom flyget betyder "tarmac" — hangarplatta d v s den permanentade platsen utanför en hangar — Av makadam har man fått verbet makadamisera = belägga med makadam.

I mitten av förra århundradet talade man i Skåne om *troilade* vägar. Det härleder sig från namnet på landshövdingen i Malmöhus län, Samuel Gustav von Troil (landshövding 1852—1874) som särskilt intresserade sig för att förbättra vägväsendet. Troiligen praktiserade han vägbygge efter samma metod som McAdam.

Spaak

BÄTTRE REDA I SKYDDSFÖRESKRIFTERNA

Den av CFV beordrade kontrollen av personalens kunskaper i skyddsföreskrifter är nu avslutad. Erfarenheterna bearbetas inom UHD, men som kortfattad generell sammanfattning kan följande noteras.

1. Utbildningen har varit värdefull och bl a aktiverat personalens intresse för skyddsföreskrifter.
2. Insatsen har varit betungande med hänsyn till övriga arbetsuppgifter.
3. Personalens inställning till utbildningen har varit övervägande positiv. Viss olust och oro har dock anmälts med anledning av det stora antal böcker av olika slag som måste genomläsas.
4. Antalet bestämmelser är utomordentligt stort och tillhandahålles på ett ganska oöverskådligt och irrationellt sätt. Flertalet skyddsföreskrifter borde kunna sammanföras till en publikation, lämpligen OSM. Tillgången på övriga publikationer är dessutom för liten, medan OSM tilldelas all fast anställd personal i flygmaterieltjänst.
5. Samma skyddsföreskrifter upprepas i olika publikationer men med olika formuleringar. Även motsägande bestämmelser har konstaterats.
6. Centralt utarbetade prov önskas.

Flera värdefulla synpunkter har kommit fram. En sammanställning visar att det inte är tillfredsställande som det är nu, och kommer givetvis att resultera i ett försök att bringa ordning i oredan genom att t ex minska antalet olika säkerhetsavstånd till 2, 10, 25, 50 och 100 meter. ■

UFS för fpl 35 kommer

Som TIEF kunde meddela redan i nr 1/67 (tidskriftens första nummer) har ett nytt publikationssystem, syftande till en rationellare arbetsmetodik, utarbetats. Ute på förbanden kommer man alltså inom kort att stifta närmare bekantskap med UFS (Underhållsföreskrifter System), UFM (Underhållsföreskrifter Motor) och UFA (Underhållsföreskrifter Apparater). För SK60 har en preliminärutgåva redan funnits utgiven.

Det är nu dags att börja distribuera de slutgiltiga utgåvorna av dessa underhållsföreskrifter. För fpl 35 kommer UFS att distribueras före den 1 april i år och sedan följer de andra publikationerna slag i slag.

För att få en snabb anpassning till de nya föreskrifterna kommer UHD att snarast ordna en genomgång för viss personal från förbanden. Denna personal får därefter sprida informationen vidare på sina respektive baser.

Som tidigare berättats i en artikel i nr 3/69 har i underhållsplanen, som ingår som en del av UFS, intagits den fördelnings-TO som klargör underhållsperioderna och var underhållet skall sättas in. I underhållsplanen för apparater har även inkluderats den gamla rapporteringskoden (RPK), som i den nya planen fått benämningen lokaliseringskod (L-kod). ■